

Preek Handelingen 19: 23-40

Broeders, zusters,

Die zilversmid Demetrius had best een mooi handeltje opgebouwd met z'n souvenirwinkel. Je kunt het je best voorstellen. Marja en ik zijn net weer terug uit Zuid Frankrijk. We houden wel van die Franse stadjes en steegjes, maar meestal zie je in de winkeltjes en op de kraampjes allemaal dezelfde prullen. Zakmessen, T-shirts, petjes met een afbeelding van de streek of de plaats waar je dan bent. Bijna overal in Frankrijk zijn ook wel Eifeltorentjes te krijgen en wie in Italië komt kan scheve torens van Pisa kopen en in New York – ik ben er nooit geweest hoor – verwacht ik miniatuur vrijheidsbeeldjes. Zo gaat dat.

Ik vermoed dat het in Efeze niet anders ging. Efeze was een prachtige stad, met de tempel van Artemis als hoogtepunt. Die tempel was één van de zeven wereldwonderen. Een schitterend bouwwerk. En vanuit de hele omgeving trokken gelovige pelgrims en toeristen naar Efeze om de tempel te bewonderen. Dat zal wel door elkaar hebben gelopen. Dat hebben wij in Frankrijk ook wel weer meegemaakt. In mooie kerken lopen toeristen al kletsend met de familie te fotograferen terwijl ondertussen er mensen geknield zitten te bidden in diezelfde kerk.

Over de gebeurtenissen in deze plaats Efeze wil ik graag nadenken de komende tijd in m'n preken. Vandaag dus vanuit Handelingen. Hoe Paulus daar kwam en wat er gebeurde. Later heeft Paulus de ontstane gemeente in Efeze ook een brief geschreven. Vanuit deze brief wil ik ook twee gedeelten behandelen. En tenslotte zien we in het laatste Bijbelboek de Openbaring van Johannes, dat één van de zeven brieven die Johannes namens Jezus moet schrijven aan Efeze is gericht. Naar deze brief willen we ook kijken.

In Handelingen 19 wordt verteld dat Paulus in Efeze komt. Een bruisende stad, met een schitterende Artemis tempel. Maar ook een grote Joodse gemeenschap. Voordat Paulus in Efeze kwam waren zijn helpers Priscilla en Aquila daar al aangekomen. Dit zendingsechtpaar kwam in Efeze in contact met Apollos. Iemand die een grote kennis van Gods woord had, maar niet meer wist dan de prediking van Johannes de Doper. Priscilla en Aquila geven hem verdere uitleg over de komst van Christus, de betekenis van zijn kruisdood, opstanding, hemelvaart en over de uitstorting van de Geest. In Efeze komt Paulus in contact met twaalf mannen die hoogstwaarschijnlijk ook door Apollos zijn onderwezen. Als Paulus vraagt of zij de Heilige Geest ontvangen hebben, blijken deze mannen niet eens te weten dat de Heilige Geest bestaat.

Paulus gaat in Efeze zoals gebruikelijk naar de synagoge. Drie maanden lang probeerde hij de Joden te overtuigen van de christelijke Boodschap. Maar toen de weerstand tegen zijn Boodschap toenam heeft Paulus de mensen die Jezus aanvaard hadden afgezonderd en is samenkomsten gaan beleggen in de gehoorzaal van Tyrannus. Twee jaar lang gaf hij daar onderwijs en vanuit deze nieuw ontstane gemeente ging zo'n geweldig getuigenis uit, dat iedereen in Asia, Joden en Grieken, het woord van de Heer hoorde (19:10). Paulus' onderwijs was blijkbaar niet alleen gericht op kennisoverdracht, maar ook stimulerend om te getuigen. Het zette mensen in beweging. En de toehoorders lieten zich in beweging zetten! Zijn toehoorders gingen de boer op met Paulus' boodschap, ondanks de tegenwerking van de Joden en ondanks de enorme tegenwerking van de Efeziërs die hun bron van inkomsten, de souvenirjes van de tempel, zagen verdampen.

Dat is ook wel meteen een vraag die wij onszelf mogen stellen. Zet het Evangelie ons in beweging? Kennen we iets van die onbevangenheid van die eerste christenen? Gelegenheden die er zijn gebruiken en vertellen over die liefdevolle Vader, die niets liever wil dan zoveel mogelijk mensen welkom heten. Als jij geraakt bent door die liefde, heeft dat dan ook bij jou iets wakker gemaakt: dat moet iedereen weten! Dat moeten mijn vrienden, mijn burens, mijn kinderen, mijn broers en zussen weten! Beseffen ze wel wat ze afwijzen? Beseffen ze wel Wie ze afwijzen?

En als je niet geraakt bent door die liefde van die Vader, wordt het dan misschien niet tijd voor verootmoediging, een hernieuwde toewijding, omdat je geloof zo verslapt is? Daar ga ik in de laatste preek van deze serie bij stilstaan: hoe is het met je eerste liefde voor deze Vader?

Toen deze Vader zijn Zoon zond deed Hij dat om het verlorene te zoeken en te redden. Die zoektocht is nog niet afgelopen. Wij mogen meedoen en tegen wie het maar horen wil zeggen: *in naam van Christus smeek ik je, laat je met God verzoenen!* (2 Cor. 5: 20)

Het getuigenis dat van de jonge gemeente uitging had dus een geweldige uitwerking. Mensen kwamen tot bekering en gingen zich afvragen of hun leven wel in overeenstemming was met hun nieuwe leven. Die tempel van Artemis was in eens niet meer interessant. Demetrius kreeg het een stuk minder druk in zijn winkeltje. De toeristen kochten minder tempeltjes. Foto's maken kon nog niet, dus zo'n zilveren tempeltje thuis op de schoorsteenmantel om je familie te laten zien hoe mooi je vakantie was, was tot voor kort heel normaal. Maar ineens groeide onder de mensen het besef dat dit schitterende gebouw eigenlijk een plek is waar Artemis vereerd wordt. De SV heeft hier trouwens Diana.

Hoewel er wel overeenkomsten zijn tussen de Romeinse Diana en de Griekse Artemis is dat toch niet helemaal juist. Diana was de godin van de jacht en Artemis van de vruchtbaarheid. De godin Artemis werd in Efeze voorgesteld als een wezen dat van onder vis was en van boven vrouw, een soort zeemeermin, maar dan met vele borsten. Dit beeld stond dus in die prachtige tempel, die in 356 v. Chr. was afgebrand maar later weer in al z'n glorie is herbouwd. Mensen namen dus zilveren, marmere en ook terracotta tempeltjes mee naar huis, om als mascotte neer te zetten. Maar nu steeds meer mensen in Efeze minder belangstelling hadden voor de tempel en haar godin bracht dat de stad in rep en roer. Nu hadden die jong-gelovigen natuurlijk ook kunnen zeggen: "Ach, zo'n tempeltje in huis, wat stelt het voor, het is decoratie. We geloven daar natuurlijk niet in". Zo zien we vandaag ook wel christenen omgaan met Boeddha beelden of sterrenbeelden. Staat gewoon mooi in je tuin, of gewoon een mooi sieraad. Maar we geloven er niet in. Het voelt bij mij eerlijk gezegd altijd als een Ajax supporter in een Feijenoord shirt. Je maakt reclame voor een overtuiging die niet past bij de God van de Bijbel. De gelovigen in Efeze kozen radicaal en accepteerden de gevolgen. Want de gevolgen konden niet uitblijven.

Demetrius was tot de ontdekking gekomen dat zijn dalende inkomsten te maken hadden met die christenen, die mensen die zijn geloven in de boodschap van die Paulus. Is het u ook opgevallen welke volgorde Demetrius hanteert. In de eerste plaats heeft hij het over zijn teruglopende inkomsten. Dat was blijkbaar het belangrijkste. Daarna voert hij de belangstelling voor de tempel aan als argument. De tempel, de trots van de stad, daar waren de Efeziërs gevoelig voor. En pas daarna werd als derde Artemis als argument genoemd. Het ging Demetrius dus eerst om z'n portemonnee, daarna om de tempel, de eer van de stad en als derde pas om de godin die hij vereerde. De tempel van de godin is belangrijker dan de godin van de tempel. Dat zou maar zo in de kerk ook zo kunnen gaan trouwens. Dat de kerk van de Heer belangrijker wordt dan de Heer van de kerk. Of dat het werk voor de Heer belangrijker wordt dan de Heer van het werk.

Demetrius vond het niet verkeerd een leuke cent te verdienen aan de tempel en de verering van Artemis, maar je kunt vragen stellen bij zijn motieven voor het eren van zijn godin. En die vraag mogen wij onszelf ook wel stellen. Waarom doe ik wat ik doe? Gaat het werkelijk om de Heer zelf? Het verkeerde voorbeeld van Demetrius is hier toetssteen voor onszelf, zoals het goede voorbeeld van de eerste gelovigen dat ook was toen zij besloten geen tempeltjes van Artemis in huis te halen.

De actie van Demetrius bleef niet zonder gevolgen. Demetrius heeft de woede van zijn collega's weten aan te wakkeren. De massa wordt hysterisch. Dat blijkt wel uit de woorden die Lukas gebruikt. Heel de stad raakte in opschudding. En ze sleurden twee metgezellen van Paulus naar het theater, terwijl de massa "groot is de Artemis van de Efeziërs" schreeuwde.

Dat theater van Efeze is in later tijd opgegraven. Naar schatting bevatte het vierentwintigduizend zitplaatsen. Griekse theaters waren openluchttheaters. De zitplaatsen liggen in een halve cirkel rondom de spreekplaats, de rijen schuin naar boven oplopend. De akoestiek is zo dat men ook op de bovenste rij de toespraak die gehouden werd kon verstaan.

De sfeer is heel bedreigend. Gajus en Aristarchus dreigen door de menigte gelynacht te worden. Je zult er maar staan met z'n tweetjes. Twee christenen, met om je heen een tribune vol met mensen die het op je gemunt hebben. Heel bedreigend.

Paulus wil zich graag onder de massa begeven. Hij wil zijn geloofsgenoten en helpers niet in de steek laten. Maar de leerlingen van Paulus willen niet dat hun leider zijn leven waagt en houden hem tegen.

De Joden, die ook in het theater aanwezig waren, schoven ondertussen Alexander naar voren. Alexander is blijkbaar woordvoerder van de Joodse gemeenschap. Blijkbaar zagen de Joden hun godsdienstvrijheid in gevaar komen, nu die Jood Paulus een nieuw groepje gesticht had. Vermoedelijk wilde Alexander zich distantiëren van Paulus. De Joodse gemeenschap wil maar één ding, hun geloof in de God van Israël op eigen manier beleven. En of de Efeziërs hun godin Artemis vereerden, was om het even. De Joodse gemeenschap leefde geïsoleerd van de Griekse, en dat vond men prima. Het Jodendom kent niet, zoals het christendom, de drang om anderen te bereiken met hun Boodschap. Men zag het dienen van Israëls God als een taak voor Israël en als de heidenen hen daarin met rust lieten dan vond men dat prima.

Maar zodra de menigte in de gaten heeft dat Alexander een Jood is, wordt hij overstemd door het geschreeuw vanaf de tribune 'groot is de Artemis van de Efeziërs'.

Uiteindelijk weet de stadssecretaris de menigte stil te krijgen. Hij laat een knap staaltje van overredingskracht zien.

"Natuurlijk, jullie hebben groot gelijk, dat weet ieder mens, Artemis is de godin van de Efeziërs. Dat is toch niet tegen te spreken". Hij noemt het beeld van Artemis een beeld dat uit de hemel is gevallen. Sommige uitleggers menen dat het beeld van Artemis is gemaakt

van een uit de hemel gevallen meteoriet. Dat zou kunnen. De secretaris gebruikt het vooral als argument om aan te geven dat Paulus' prediking om geen beelden die met mensenhanden gemaakt zijn te vereren hier niet van toepassing zijn. Artemis is immers uit de hemel gevallen.

Als nu Demetrius meent dat deze mensen iets gedaan hebben wat de naam van Artemis lastert dan moeten ze naar de rechter stappen en een aanklacht indienen. Maar laten we alsjeblieft voorkomen dat wij als inwoners van Efeze van oproer zonder reden beschuldigd worden. Voordat je het weet heb je een conflict met het Romeinse gezag en dat kun je beter voorkomen.

De argumenten werken, de menigte liet zich overtuigen en ging uiteen. Het loopt met een sissers af. Gods werk in Efeze kan doorgaan.

Wat kunnen wij nu leren uit deze geschiedenis?

Ik noemde terloops al een paar dingen:

De gemeenschap van jong-gelovigen had zo'n uitstraling naar de omgeving dat velen tot geloof kwamen. Er ging een geweldig getuigenis van de gemeente uit, zodat allen die in Asia woonden de Boodschap hoorden.

Ook noemde ik al even het voorbeeld van de jong gelovigen die er niets voor voelden om nog langer reclame te maken voor een godsdienst die de hunne niet is, door tempeltjes in huis te plaatsen.

Ook had ik het over het slechte voorbeeld van Demetrius die eigen hagje belangrijker vond dan het dienen van zijn godin. Zo mag het in de christelijke gemeente niet gaan. Bij alles wat we doen gaat het om de Heer zelf en niet om ons, om onze smaak, om onze wensen. Altijd weer zullen we onszelf moeten afvragen wat God wil en dat staat boven ons eigen belang.

Wat we ook leren uit deze geschiedenis dat kleur bekennen je iets kan kosten. Wij zullen niet zo gauw een schreeuwende menigte tegenover ons krijgen, maar daar hebben we tegenwoordige andere kanalen voor. Sociale media zijn wat dat betreft een effectief middel. Je kunt lekker anoniem van je af bekken en woorden gebruiken die je anders nooit zou gebruiken. En wie het dan opneemt voor christenen of voor Gods volk Israël kan ook met fikse tegenstand te maken krijgen. Het gevaar van volksoproer zoals in Efeze, of van scheldpartijen op sociale media, is dat er geen nuance en redelijkheid meer is. Er wordt niet meer geluisterd naar de argumenten van gelovigen die het bijvoorbeeld willen opnemen

voor het christelijke huwelijk, of als gelovigen ervoor kiezen het ritme van de schepping vast te houden, en op zondag de winkel liever sluiten. Of als christenen ondanks alle vragen die er ook zijn, hun gevluchte medemens een veilige plaats willen bieden.

In een dergelijke sfeer mag je hopen op wijze mensen, zoals die stadssecretaris, die de wijsheid heeft om eerlijk naar argumenten te kijken. En gelukkig mogen wij ons in onze samenleving gezegend weten met een rechtspraak waar nog altijd naar argumenten geluisterd wordt.

Maar uit die geschiedenis in Efeze leren we ook dat de vlam in de pan kan slaan, omdat we als christenen niet anders kunnen dan Jezus dienen en voor Gods Woord op te komen. We dienen geen oude en ook geen nieuwe afgoden. Kleur bekennen kost wat. Het kost je soms onbegrip van je omgeving, of afwijzing, of haat. Dat wil je niet, maar het kan gebeuren.

De vlam kan in de pan slaan, maar het is niet de bedoeling dat christenen daar bewust op aan sturen. Paulus schrijft aan de Kolossenzen (4:5):

Gedraagt u als wijzen ten opzichte van hen die buiten staan, maakt u de gelegenheid ten nutte. Uw spreken zij te allen tijde aangenaam, niet zouteloos; gij moet weten hoe gij aan ieder het juiste antwoord moet geven.

‘Maak u de gelegenheid ten nutte’ geeft aan dat we kansen om te getuigen niet voorbij moeten laten gaan, maar dan wel als wijzen. Zwijgen is geen optie, maar als je lieft geen zouteloze kort-door-de-bocht antwoorden of het Evangelie onherkenbaar afzwakken door water bij de wijn te doen, maar ook niet drammerig jouw boodschap door de strot van je medemens duwen, maar liefdevol, gunnend, laten zien waar jij je hoop op vestigt, vrijmoedig vertellen over de troost, de rust en het toekomstperspectief dat jij ontvangt omdat je Jezus kent.

Zo ging vanuit Efeze Gods mooie boodschap door heel Asia (dat is Klein Azië en West Turkije). En Gods verlangen is dat die Boodschap van Jezus nog steeds klinkt. In Oldebroek, op de Veluwe, in Nederland, in heel de wereld. En wij mogen meedoen. Ieder op z'n eigen manier, ieder met z'n eigen mogelijkheden en ieder met z'n eigen onmogelijkheden. Maar niet meedoen is geen optie. Want God heeft een passie: mensen redden, En Hij wil ons daarbij inschakelen.

Want die nieuwe wereld die komt moet vol worden. Doe je mee? AMEN

Juli 2017

G.P. Hartkamp

Wapenveld